

Oponentský posudok habilitačnej práce Mgr. Martina Blaha, PhD. *Normatívnosť a anomálnosť v jazyku médií.*

Vo filologických náukách sa dlhodobo používa termín **jazykový obraz sveta**, ktorý v značnej miere odráža podstatu jazyka v ľudskom spoločenstve. Najmä v súčasných médiách registrujeme podoby sociálno-komunikačných procesov so značným objemom hodnotiacich postupov všemožnej skutočnosti, pričom dochádza k výraznému narušovaniu normatívnosti pri jej zobrazovaní. Na tento hodnotový aspekt verejnej komunikácie poukazuje vo svojej habilitačnej práci Mgr. Martin Blaho, PhD.

Habilitant vychádza z viacerých vedeckých prác známych odborníkov, v prvom rade sa to vzťahuje na publikácie N. D. Aruťunovej (mimochodom v súčasnosti najcitovanejšia ruská vedkyňa v oblasti filológie), ktorá na tému **norma a anomálie** v jazyku spracovala na vynikajúcej úrovni zodpovedajúce témy. Je preto veľmi správne, že M. Blaho v rámci zvolenej tematiky sa opiera v značnej miere o výsledky jej vedeckých výskumov. Vychádza pritom z prepojenia **jazyka a myslenia**, v ktorom rozhodujúcim ukazovateľom je práve druhý fenomén. V habilitačnej práci sú zdôraznené viaceré formy vyjadrovania hodnotenia, ktoré v konečnom dôsledku vyúsťujú napríklad do konkrétnych priezvisk, známych v ruskej skutočnosti či v jej kultúrnom priestore (*Bezrukov, Bezuchov, Raskolnikov a pod.*).

Vzťah anomálie a normy v sociálno-komunikačnom priestore nadobúda celý rad jazykových foriem, ktoré sa často prezentujú okrem iného v podobe **jazyka nenávisti**. Autor v tejto súvislosti analyzuje viaceré aspekty uvedenej formy komunikácie a uvádza aktuálne ilustrácie. V konkrétnom prípade sa stretávame napríklad s analogickým posudzovaním *pripojenia/anexie Krymu* v r. 2014. V habilitačnej práci sú analyzované početné príklady z ruského, slovenského a zahraničného jazykového prostredia, pričom sa spomínajú pomerne často podoby **xenofóbie**. Jazyk nenávisti sa takto stáva neraz hlavným ukazovateľom pri „hodnotení“ konkrétnych udalostí. Napríklad v našich časoch sa na Slovensku vo veľkej miere rozšírila **rusofóbia** na pozadí pandémie a možnosti použitia ruskej vakcíny Sputnik V. Na tomto mieste sa žiada uviesť výrok slovenského ministra zahraničia, ktorý verejne ruskú vakcínu nazval *formou hybridnej vojny Ruska aj proti Slovensku*. Podobných anomálií bolo možné zaznamenať mnoho. Vynára sa pritom otázka: *Aké sú autorove skúsenosti či poznatky s narušovaním normy pri hodnotení ruskej vakcíny a Ruska?*

Podobné postupy **komunikačnej agresivity** najmä v médiách je veľké množstvo. V práci sa uvádzajú viaceré tematické okruhy zo súčasnosti ako je migrácia, narušené etnické a iné vzťahy ako napríklad lexémy *Cigáni – Rómovia, černosí – Afroameričania, muž – žena* a pod. Najmä v medzietnickom priestranstve sa stretávame s jednostrannosťou a neobjektívnym prístupom k súčasným realitám. Napríklad v denníku *Sme* ale tiež v iných slovenských médiách sa prakticky nemôžeme stretnúť s nejakou pozitívnou hodnotiacou pozíciou vo vzťahu k Rusku. Zákonite vyvstáva otázka o tom, nakoľko sú uvedené komunikačné problémy reálne a do akej miery sú ponúkané do verejného priestoru v neprirodzenej podobe. Autor uvádza okrem iného pokusy používať slovo *Boh* v ženskom rode v niektorých nových verziách Biblie. Teda v snahe, reálnej či zakamuflovej, upevňovať sociálno-komunikačnú **normu**, napokon dochádza ku skutočným **anomáliám**. Dlhodobé výskumy jazyka médií potvrdzujú, že v mnohých prípadoch sa anomália mení na normu. Prikrýva sa to neraz ideológiou **politická korektnosť**, pričom dochádza práve k narušovaniu prirodzenej komunikácie a zodpovedajúcich medziľudských vzťahov dokonca až na medzinárodnej úrovni. Na uvedenom pozadí sa stretávame s výraznými snahami o manipuláciu so širokou verejnosťou.

Zákonite sa preto autorovi habilitačnej práce ponúka úvaha o **axiologickom rozmere nenávisti**.

Martin Blaho si v konkrétnom kontexte vypomáha poznatkami veľkého nemeckého vedca W. Humboldta, ktorý hovoril o **duchu jazyka**, ktorý je súčasne určitou súčasťou ducha národa. Preto násilne zavádzať do konkrétnych jazykov určité výrazy, ktoré neobsahujú reálne asociácie s danou etnokultúrou, je evidentne nesprávne. Cennou zložkou habilitačnej práce je analýza **jazykových asociácií**, ktorej metodológiu rozpracoval významný ruský vedec J. Karaulov, autor rozsiahleho Ruského asociačného slovníka (2002). Môžeme ľutovať, že podobné dielo na Slovensku zatiaľ nemáme. Práve jazykové asociácie čo najviac objektivizujú konkrétny obraz jednotlivých etnokultúr. Habilitant to vyskúšal samostatným **asociačným výskumom**, keď na základe vybraných jazykových stimulov realizoval experiment medzi našimi študentmi a študentmi niektorých slovenských univerzít. Ide o spontánne reakcie na konkrétne slová, súvisiace v danom prípade s ruskou kultúrou, pričom evidujeme veľmi jednoznačné špecifiká každej etnokultúry. Ponúka sa otázka: *Aké zásadne rozdiely možno nájsť medzi slovenskou a ruskou etnokultúrou na základe asociačných testov?*

Jedným z výrazných ukazovateľov lingvokultúrnej osobitosti ruštiny sú **jazykové soviety**. Tie najmä v ruskom etnokultúrnom prostredí vypovedajú o vzťahu normy a anomálie. A hoci sovietska éra sa skončila, dané jazykové jednotky sú stále funkčné, ale spravidla v transformovanej hodnotovej pozícii. Pritom uvedené soviety nachádzame takisto v slovenských médiách takmer výlučne v negatívnom hodnotovom profile. Napokon v habilitačnej práci sú presne analyzované a autor uvádza viaceré presvedčivé ilustrácie. Na tomto mieste sa ponúka na analýzu okazionalizmus so zjavnou asociáciou na sovietsku minulosť – *putinmolcy*. *Ako by sa dal uvedená jazyková jednotka hodnotiť v kontexte zvolenej témy habilitačnej práce?* Uvedený príklad je svojim spôsobom narušením normy, no ide o jazykovú jednotku, ktorá má za cieľ výstižne hodnotiť konkrétnu situáciu. Stretávame sa však s inými anomálnymi formami komunikácie. V danom prípade mám na mysli internetovú stránku pod názvom *Zomri* a pod tým istým názvom bola vydaná takisto kniha. *Ako možno hodnotiť podobný komunikačný úkaz?*

V posudzovanom filologickom texte M. Blahu sa stretávame s aktuálnou filologickou témou, v ktorej nachádzame najnovšie odborné postupy. Žiada sa pritom zdôrazniť, že daná téma je posudzovaná a analyzovaná na základe najnovších vedeckých poznatkov a zvlášť sa žiada zdôrazniť jej interdisciplinárny obsah. Okrem klasickej jazykovednej časti sa v práci prelínajú poznatky z politickej lingvistiky, medialistiky, kognitívnej lingvistiky, lingvokulturológie, čo jednoznačne zvyšuje jej odbornú úroveň. Potvrdzuje autorovu kompetentnosť nielen vo zvolenej oblasti, ale takisto presvedčivo preukazuje rozsiahlu filologickú odbornosť uchádzača o titul „docent“ vo zvolenom odbore. Jeho habilitačná práca ponúka ďalšie možnosti pre analogický filologický výskum a o veľmi dobrej úrovni svedčí jej už publikačná podoba na základe medzinárodného projektu.

Berúc do úvahy všetky vyššie uvedené konštatovania, považujem habilitačnú prácu Mgr. Martina Blahu, PhD. za text, ktorý v plnom rozsahu zodpovedá kritériám na podobný druh kvalifikačnej práce, odporúčam ju k obhajobe a po jej úspešnom priebehu navrhujem menovanému udeliť titul „docent“ vo zvolenom odbore.

Veľký Šariš, 10. september 2021

Prof. PhDr. Jozef Sipko, PhD.